

J. NAGY LÁSZLÓ

/JATE Szeged/

Az algériai nemzeti felszabadító hadsereg politikai
szerepvállalása az 1960-as években

Algéria függetlenségének kivívásában, a politikai orientáció meghatározásában és az immár több mint húsz éve tartó progresszív stabilitásban a fegyveres erőknél döntő szerepük volt. Hogyan tett szert ilyen szerepre az algériai hadsereg? Hogyan válaszolhassunk a kérdésre, elengedhetetlen visszatekinteni a hadsereg születésének körülményeire és a felszabadító háború alatti tevékenységének bemutatására.

1954 november elsején Algériában fegyveres felkelés robbant ki a francia gyarmati rendszer ellen. A háború több mint hét évig tartott, s a nemzeti felszabadító háborúk közül az egyik legkegyetlenebb volt. A felkelés a nemzeti mozgalom megosztottsága, a nacionalista pártokon belüli frakcióharcok közepette robbant ki. A nemzeti mozgalom legaktívabb, ám egyben a legtüreletlenebb tagjai, akik megalakították az FLN-t /Front de Libération Nationale - Nemzeti Felszabadítási Front/ és az ALN-t /Armée de Libération Nationale - Nemzeti Felszabadító Hadsereg/ úgy vélték, hogy egyedül a fegyveres harc kovácsolhat ki hatékony antikolonialista nemzeti egységet. Nem törekedtek arra, hogy egy átgondolt, a nemzeti mozgalom valamennyi pártja, irányzata számára elfogadható programmal jelentkezzenek, mert az újabb vitákat provokálna és megbénítaná a cselekvést. Ezzel kapcsolatban Budiaf, a felkelés egyik szervezője később így nyilatkozott: "A felkelés előestéjén semmilyen

pontos elképzelésünk nem volt arról, hogy milyennek kellene lennie az algériai forradalom programjának. Semmi a nemzeti függetlenségen és azon az akaraton kívül, hogy a tömegeket bevonjuk a felkelésbe. Forradalmon elsősorban azt a módot értettük, ahogyan a függetlenséget meghódítjuk. Egyrészt erőszak által, a nacionalista mozgalom bürokratikus és reformista módszerei ellenében, másrészt darabokra hullatva e mozgalom régi struktúráit.^{1/} Ez az alapállás tulajdonképpen a háború egész folyamán meghatározta az FLN magatartását: mindent a függetlenség kivívásának rendelték alá, s ennek módjaként - a háború bizonyos szakaszában szinte kizárólagosan - a fegyveres harcot ismerték el. Ez az álláspont hatékonynak tűnt, ám nem szüntette meg az ellentéteket, csupán háttérbe szorította. Így természetesnek tűnik, hogy a függetlenség kivívásának reális közelségbe kerülésével az eltérő érdekek egyre markánsabban nyertek kifejezést, 1962 nyarán - a független Algéria megszületésekor - pedig nyíltan felszínre kerültek.

Az ALN katonái és parancsnokai nem hivatásos katonák voltak, a nép - elsősorban a fellahok - soraiból kerültek ki. /Később, 1957-től, nem kis részben az FLN propagandatevékenysége következtében a francia hadseregbe besorozott algériai katonák és tisztek is csatlakoztak az ALN-hez.^{2/} Mondhatjuk, hogy az ALN a népből nőtt ki, parancsnokai jelentős része tudatosan is arra törekedett, hogy ez a szoros kapcsolat megmaradjon a fellahokkal. Az ALN vezetőinek politikai érzékenysége, a szociális problémákra is történő fokozott figyelése a katonai kudarcok után kezd kialakulni és mind világosabb megfogalmazást nyerni.

Az ALN, miután megszilárdította pozícióit a hegyekben, 1956 ősztől fegyveres akciókat kezdett a városokban is. 1956-1957-ben folyt az algíri csata, mely az egyéni hősiesség ragyogó példái /Ali La Pointe/ ellenére is, lényegében az FLN vereségével végződött. A vereség egyik, igen fontos oka az volt, hogy a csatát politikailag nem készítették elő. Történt ezt annak ellenére, hogy az FLN Soummam völgyi kongresszusán /1956 augusztus/ határozatot hoztak a politikai harci eszközök kiterjesztéséről, a fegyveres ellenállás politizálásáról. Ám ezt követően egy éven keresztül az egyetlen harci forma mégis a fegyveres harc maradt. A fegyvertelen tömegek harcának, a politikai munkának az alábecsüléséből eredő kudarcok surlódásokhoz, ellentétekhez vezettek az FLN vezetésében is. Ezért kellett összehívni az FLN legfelső szervének, a CNRA-nak /Conseil National de la Révolution Algérienne - Algériai Forradalom Nemzeti Tanácsa/ az ülését 1957 végén Kairóba. Itt a CNRA végrehajtó szervének, a Végrehajtó és Koordinációs Bizottság tagjainak számát ötről tizennégyre emelték /a gyakorlatban kilencre, mivel öt beválasztott tag francia börtönökben volt/. A tagság többsége a vilaja parancsnokok közül került ki. Ez nem csupán azt jelentette, hogy a vilaja parancsnokok előtérbe kerülésével a helyi, konkrét politikai tapasztalatokkal rendelkező, a néphez közel álló vezetők szerepe növekedett meg. A kairói ülés után az El Mudzsahid, az FLN lapja, többször is vezércikkben szögezte le, hogy a függetlenség nem lehet akármilyen, össze kell fonódnia a demokratikus forradalommal.^{3/} Ezt követően kezdődött el az ALN un. külső csapatainak /vagy másként a határmenti egységeknek/ a megszervezése Ma-

rokkó és Tunézia területén. Létszámuk 1958-ban már meghaladta a tízezret.

1958-tól minden területen - katonai, politikai, ideológiai, pszichológiai - hatalmas nyomás nehezedett az ALN-re. Ebben az évben fejezték be a franciák az elektromos határzár építését, létszámban és technikában megerősítették az ott állomásozó csapatokat. Mintegy kétmillió algériait csoportosítottak táborokba, hogy így szigeteljék el őket a harcoló hazafiaktól. Teljes erővel folyt a "francia-muzulmán barátkozás" neokolonialista demagóg kampánya. A francia katonai vezetés a legkülönbözőbb módszereket alkalmazta, hogy zavart keltsen a katonailag meggyengült ALN soraiban. Elfogott katonákat, tisztet próbált rávenni arra, hogy nyilvánosan forduljon szembe az ALN-nel /pl. 1958-ban Azzeolíne parancsnokot/.^{4/} A francia katonai vezetők azt szeretnék volna elérni, hogy az egyes vilajákkal kössenek tűzszünetet, az 1958 szeptemberében alakult GPRA /Gouvernement Provisoire de la République Algérienne - Algériai Köztársaság Ideiglenes Kormánya/ kizárásával. Ezt nem sikerült megvalósítani, csupán egy ízben fordult elő, hogy a 4. vilaja néhány tisztje 1960 júniusában találkozott de Gaulle-lal.^{5/}

Az ALN-re és az FLN-re nehezedő nagy nyomás vitákat szított és politikai cselekvésre ösztönözte az ALN vezetőit. A vilaják parancsnokai először 1958 decemberében találkoztak titokban, a GPRA hozzájárulása nélkül. Nehezményezték, hogy a hadsereg nem kap kellő támogatást, hangsúlyozták a belső front fontosságát a külső - diplomáciai - fronttal szemben. Modern fegyvereket kértek és azt, hogy a felszabadító háború politikai vezetése hazai földön tartózkodjon.^{6/} Egy évvel később

Tuniszban újra találkoztak. Itt már nyíltan jelentkeztek az elmentétek az ALN és a GPRA között. A katonák hangsúlyozták, hogy a fellahok nevében beszélnek. Bírálták a GPRA-t, mert az nem törődik a hadsereggel. Tartottak attól, hogy az Ideiglenes Kormány, miután 1959. szeptember 16-án de Gaulle elismerte a tárgyalások feltételéül szabott önrendelkezési jogot, csak a tárgyalásokkal fog törődni, a harcoló belső fronttal nem, és elvtelen megegyezésre is hajlandó lesz a francia gyarmati hatalommal. A katonák akciójának szerepe volt abban, hogy decemberre Tripoliba összehívták a CNRA ülését, amely több mint egy hónapig tartott. Az ülésen heves viták folytak a politikai orientációról, főként a külső csapatok parancsnokai - Bumedien és Mohamed Said - és a GPRA között. Az ALN-nek sikerült elérni, hogy újra kinyilvánítsák: elsőrendű fontossága a fegyveres harcnak, bármilyen legyen is a diplomáciai helyzet. Létrehozták a vezérkart, s megbízták a fegyveres harc irányításával.^{7/} A vezérkar főnöke Bumedien lett, főhadiszállása pedig a tunéziai Gardinau.

Az országban harcoló csapatok létszáma jelentősen megfogyatkozott, gerilla taktikát alkalmazva értek el sikereket, de a létszámban és technikában egyre erősödő francia hadsereggel szemben katonai győzelemre, egy "algériai Dien Bien Phura" nem számíthattak. Ebben a helyzetben a "külső" ALN a maga fegyelmettségével, szervezettségével, katonai felkészültségével egyre inkább előtérbe került, s nemcsak katonai, hanem politikai erő is lett. A "külső" ALN létszáma az 1958-as tizenegy ezerről, 1962-re harmincöt ezerre nőtt, ebből huszonöt ezer Tunéziában volt.^{8/} Az ALN tisztjei számára politikai és szakmai kiképzőiskolákat alapítottak, sok tisztet küldtek tanulni külföldre.

Abban, hogy a "külső" ALN a felszabadító háború politikailag legképzettebb, legöntudatosabb ereje lett, kiemelkedő szerepe volt Bumediennek, aki erre - már a független Algériára gondolva - tudatosan törekedett. Azoknak az újságíróknak, akik ekkor találkoztak vele, nem annyira a katonai helyzetről, hanem főként a független Algériában végrehajtandó mély társadalmi átalakulás szükségességéről, első helyen a földreformról beszélt.^{9/} Ugyanakkor a "külső" ALN katonái nem álltak lábhoz tett fegyverrel és várták a függetlenséget, hanem szüntelen rajtaütéseikkel a határzárakon lekötötték a francia csapatok egy részét, s ezzel a legyengült ALN csapatok mozgásszabadsága az országon belül megnövekedett és folytathatták hadműveleteiket. /Maga Bumedien egyébként nem ismerte el a "külső" és "belső" ALN megkülönböztetést, s nem is cselekedett eszerint./

A GPRA és a francia kormány között 1961 májusában elkezdődött tárgyalások tovább növelték az ALN bizalmatlanságát a politikai vezetés, az Ideiglenes Kormány iránt. 1961. július 15-én a vezérkar emlékiratot intézett a GPRA-hoz, s ebben korrupcióval, a fegyveres harc elhanyagolásával vádolta a minisztereket, elsősorban Belkaszem külügyminisztert és Bentobbal belügyminisztert. A katonai vezetők szerint a GPRA egy bürokratikus apparátus, amely eltávolodott a forradalom elveitől, a néptömegektől, amelyeknek egyedüli hiteles képviselője az ALN. Végezetül bejelentették lemondásukat.^{10/} Ezt elkerülendő Ferhat Abbasz, a GPRA elnöke összehívta a CNRA ülését Tripoliba /1961. augusztus 9-27./. Az ülészakon határozott baloldali fordulat következett be. Az átalakított kormány elnöke Benkedda lett, a liberális elemek nem jutottak képviselethez.^{11/} Az ülészakon a

vezérkar, az ALN forradalmi elemeinek álláspontja érvényesült. A CNRA az elfogadott határozatokban hangsúlyozta, hogy a kolonializmus elleni harc garanciája az ALN. Erősítésével párhuzamosan tovább kell törekedni az algériai tömegek mozgósítására. A vezérkar álláspontjának győzelmeként értékelhető az is, hogy az ülészen az pontosították az algériai nép harcának szociális és demokratikus tartalmát. Célként egy olyan modern nemzet megteremtését tűzték ki, amely gazdaságát, kultúráját a nép szolgálatába állítja. Külön hangsúlyozták a földreform fontosságát.^{12/} A CNRA eme ülése bizonyos értelemben fordulópontnak is tekinthető: a vezérkar, az ALN akarata, politikai céljai először nyertek egyértelműen megfogalmazást az FLN legfelső szintjén. Ez igaz akkor is, ha a cselekvési egység nem volt teljes. Az ALN az ülést követően fogalmazta meg először nyíltan azt a szerepet, amit a független Algériában kíván játszani. Érdemes hosszabban idézni az El Mudzsahid 1961. október 1-i számában Az ALN, forradalmi hadsereg címen megjelent cikket. "A hazai föld felszabadítása után fel kell építeni a függetlenséget, irányítani kell az országot, ösztönözni a haladást, biztosítani az egész nép számára a megélhetést, emelni az életszínvonalat, begyógyítani a kegyetlen háború által okozott sebeket. A gyarmati rendszertől örökölt nyomor, éhség, analfabétizmus, és a sötétség eltörlése, a társadalmi igazságosság megteremtése hatalmas energiát követelő feladatok... Az algériai nép hősi harca élén álló ALN képes volt kinevelni a harcoló Algéria értékes kádereit. Magában hordozza a szabad Algéria kádereit is. Harcosaink nem "katonák". Nem a háború kedvéért háborúznak. Hazafiak, politikai harcosok, akik önként

fogtak fegyvert, hogy felszabadítsák népüket. Nemes ideáljuk nem korlátozódik kizárólag a gyarmati rendszer széthúzására. Amikor fegyvert fogtak, hogy felszabadítsák hazájukat, minden harcos tudatában volt, hogy egy szabad, erős, fejlődő Algéria megteremtéséért harcol, ahonnan kiszöpri a kolonializmus és a feudalizmus minden maradványát, és ahol a demokrácia és a társadalmi igazságosság fog uralkodni. Ahogyan fel tudták cserélni az ekét, a tollat és a szerszámot a puskával, úgy készek arra is, hogy energiájukat, bátorságukat és gazdag tapasztalataikat a nemzeti függetlenség, hazájuk minden területen kibontakozó fellendülésének, haladásának szenteljék." Álláspontjuk ilyen világos kifejtésével a hadsereg vezetői figyelmeztetni kívánják a GPRA-t, hogy nem a francia kormánnyal folytatott tárgyalásokon kell dönteni a független Algéria társadalmi berendezkedéséről. Illetve, hogy annak kialakításában az ALN aktív szerepet kíván játszani.

A tárgyalások eredményeként 1962. március 18-án Evianban a GPRA és a francia kormány képviselői aláírták a két ország kapcsolatait szabályozó egyezményeket és a tűzszünetről szóló megállapodást. A fegyveres harc háttérbe szorította az FLN-ben az ellentéteket s mivel a háború folyamánt nem jött létre egy jól strukturált, világos programmal rendelkező politikai szervezet, a függetlenség elnyerésének pillanatában az ellentétek felszínre kerültek. Ebben a hatalmi harcban, amely lényegében a politikai orientáció körül zajlott, már részt vettek a néptömegek is. Az ALN is készen állt a harc folytatására "A fegyveres harc véget ért, a Forradalom folytatódik" - írta a március 19-i vezércikkében az El Mudzsahid. A vezérkar és a had-

sereg elégedetlen volt az eviani egyezményekkel. Jógosan vélte úgy, hogy ha azokat megvalósítják, amint arra az aláíró GPRA törekedett, akkor függetlenség neokolonista függéssé válik. A hadseregben nagyszámú híve volt az egyezmények teljes elvetésének. Mások - köztük Bumediën is - úgy vélték, hogy ha a hatalom a GPRA kezében marad, akkor megvalósítják az egyezményeket. Így egyrészt azért harcoltak, hogy az FLN dolgozzon ki egy progresszív tartalmú programot, másrészt, hogy ugyanakkor a GPRA ne kapjon politikai hatalmat. Ez utóbbit azzal indokolták, hogy az Ideiglenes Kormány mandátuma csak az egyezmények megkötéséig szól. A CNRA Tripoliban tartott ülésén /1962. május 25. - június 6./ éles viták zajlottak az eviani egyezményei hívei /GPRA/ és az ellenzői /ALN/ között. Az elfogadott program elvetette a kapitalista utat, földreformot helyezett kilátásba és a nemzeti burzsoázia háttérbe szorítását tervezte. Ezeket a célokat a néptömegekre támaszkodva kívánta megvalósítani. Hangsúlyozta, hogy a függetlenség kikiáltásával párhuzamosan kibontakozó forradalomnak demokratikusnak és népinek kell lenni.^{13/} Döntöttek Politikai Bizottság létrehozásáról, amely a hatalom birtokosaként a program végrehajtója lenne. Vereségüket látva a GPRA több minisztere, köztük az elnök Benkedda, titokban elhagyta Tripolit, hogy híveket toborozzon magának. Ezzel elkezdődött a harc a hatalomért.

Az igazi összecsapás júliusban, a függetlenség hivatalos deklarálása után kezdődött. A Politikai Bizottság és a GPRA közötti vitában az ALN kezdetben egyik oldalon sem kötelezte el magát. Egyes alakulatai - egyik vagy másik oldalon - viszont igen, vagy önállóan cselekedtek. Tüntetések, ellentüntetések,

letartóztatások és egyre többször fegyveres összecsapások követték egymást, előbb a fővárosban, majd vidéken is. Ugyanakkor egyre szaporodott azon tüntetések száma is, amelyeken a testvérharc beszüntetését követelték. A feszültség oly mértékben növekedett, hogy augusztusban az ország a polgárháború szélére került. Ekkor lépett közbe az ALN. Augusztus 28-án Bumedien, maga mögött tudva a "külső" hadseregen túl még három vilaja egységeit, úgy nyilatkozott Szétifben, hogy a Politikai Bizottság "az egyetlen hatalom, amelyet az egész nép elismert, s amelynek határozatait senkinek nincs joga kétségbe vonni."^{14/} Augusztus 30-án a Politikai Bizottság parancsot ad a "külső" ALN-nek, amely ANP-vé /Armée Nationale Populaire - Népi Nemzeti Hadsereg/ alakult, hogy vonuljon Algírba. Szeptember 8-án Bumedien csapataival bevonul a fővárosba.

A hadsereg megakadályozta a polgárháborút, s ezzel egy esetleges külső beavatkozás veszélyét is elhárította. Ahogyan később Bumedien mondta, a hadsereg fellépése lehetővé tette, hogy az ország elkerülje a "congolizationt".^{15/} A politikai helyzet stabilizálódása azonban kompromisszum eredménye volt: az egymással szembenálló erők együttműködése nem elvi alapon következett be, hanem gyengeségük miatt voltak egymásra utalva. A hadsereg a válság megoldása után visszavonult, a politika alakításába direkt módon nem szólt bele, de a "forradalom éber őrének" szerepéről nem mondott le.^{16/}

1965-ben újra színre lépett a hadsereg. Június 19-én a hadsereg megfosztotta hatalmától Ben Bellát. Bumedien hadügy-miniszter elnökletével Forradalmi Tanács alakult, amely a hatalomátvétel napján közzétett kiáltványában súlyos vádakkal

illette a megbuktatott vezetőket, elsősorban Ben Bellát: a gazdasági és az állami élet dezorganizálásával, elvtelen politizálással, diktatórikus vezetési módszerekkel, demagógiával stb. A vádak döntően igaznak bizonyultak. Ben Bella - és még néhány politikus - a földfoglalásokkal /1962-1963/ kibontakozó "önigazgatási" mozgalom politikai jelentőségét túlértékelt és a gazdasági problémák megoldására, a gazdasági élet megszervezésére - számos kijelentése ellenére - nem fordított figyelmet. Ezek a vezetők tulajdonképpen az önigazgatásban kiteljesedett spontán tömegmozgalom uszályába kerültek és az önigazgatásban már a szocializmus megvalósulását látták. Elszakadtak a valóságtól, s ezzel megjelent a voluntarizmus veszélye, ami a gazdasági és a politikai problémák átgondolt megoldásának kutatása helyett kapkodáshoz, rögtönzéshez vezetett. Végül is az államapparátusban és a gazdasági életben kialakult kaotikus helyzet vezette a hadseregnek a társadalmi forradalom továbbvitele mellett elkötelezett vezetőit a hatalomátvételhez.

A Forradalmi Tanács nyilatkozatában kijelentette: a Népi Nemzeti Hadsereg soha nem fogja megengedni, hogy elszakítsák a néptől, amelyből erejét meríti és amelynek létét köszönheti.^{17/} "Mi nem vagyunk zsoldos hadsereg. Mindenekelőtt pártmunkások vagyunk, fellahok, dolgozók gyermekei ..." - jelentette ki Bumedien. Tiltakozott az ellen, hogy katonai államcsínyt hajtottak végre. "A katonai államcsíny az - folytatta az Al Ahramnak - amit egy katonai csoport hajtott végre, saját érdekeiért fog fegyvert vagy a reakciós erők érdekében, a nép akarata ellenére."^{18/} A hatalomátvétel - amint azt az eltelt időszak bizonyítja - a néptömegek érdekét szolgálta.

Jegyzetek

- 1/ Idézi: Yves Courrière: Les fils de la Toussaint.
Paris 1968. 217. old.
- 2/ Récits du feu. Témoignages sur la guerre de libération nationale. Alger 1977. 146-147. old.
- 3/ El Mudzsahid, 1957 november, december.
- 4/ El Mudzsahid, 1959 február.
- 5/ Tegua, Mohamed: Algérie en guerre.
Alger s. d. 549. old.
- 6/ U.o. 524-526. old.
- 7/ El Mudzsahid, 1960 február.
- 8/ Le Monde, 1962. VIII. 12-13.
- 9/ Simon Monley idézi a beszélgetést Afrique Asie 1979 január.
/178. sz./
- 10/ La guerre d'Algérie. Szerk.: Henri Alleg 3. k.
Paris 1981. 361. old.
- 11/ William B. Quandt: Revolution and Political Leadership:
Algérie 1954-1968. Cambridge 1969. 153. old.
- 12/ El Mudzsahid, 1961 augusztus.
- 13/ A Tripoli program in Annuaire de l'Afrique du Nord 1962.
Paris 1963. 684-704. old.
- 14/ Alger républicain, 1962. VIII. 29.
- 15/ Démocratie nouvelle, 1965. 6. sz. 64. old.

16/ U.o.

17/ Proclamation du conseil de la Révolution du 19 juin 1965.
in Annuaire de l'Afrique du Nord 1965.
Paris 1966. 627. old.

18/ Idézi: Arthur Doncy, Francis Monheim: Les révolutions
Paris 1971. 11. old.